

УДК 371 (44). 001. 73:376

ДОСВІД ФРАНЦУЗЬКИХ РЕФОРМ НА ШЛЯХУ ДО ІНКЛЮЗІЇ

Леся Перхун

*Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка,
вул. Івана Франка, 24, Дрогобич, Україна, 82100*

Досліджено роль інклюзивної освіти в соціалізації дітей з психофізичними вадами у Франції, а також розвиток законодавчого забезпечення та сучасний стан отримання освіти особами з особливими потребами. Особливу увагу приділено історії становлення інтегрованого навчання у Франції, його реформуванню на сучасному етапі розвитку освіти. Розглянуто юридичний бік інклюзивного навчання у Франції, який пов'язаний з контролюючими функціями держави та широкими повноваженнями місцевих департаментів.

Ключові слова: інклюзія, інтеграція, освітня реформа, дитина з особливими потребами, соціалізація.

Європейська інтеграція значно впливає на характер та зміст останніх за часом французьких освітніх реформ. Модернізація змісту освіти характеризується переходом від предметоцентрированої до педоцентрованої і культурологічної концепції добору змісту навчання. Поступово втрачає актуальність вузький знаннєвий піхід до формування шкільних програм, натомість набуває ваги особистісно орієнтований підхід, спрямований на розвиток обдарувань і здібностей кожної дитини [2, с. 76].

Саме в такому контексті особливої цінності набуває модель інклюзивної освіти в загальноосвітньому закладі, яка, з одного боку, надає рівні права в отриманні освіти та самореалізації дітям, а з іншого – сприяє формуванню позитивного образу особи з особливими потребами як такої, що здатна до самостійного життя. Ступінь доступності довкілля, різноманітних видів послуг, транспорту та інформації для всіх категорій населення є ознакою рівня цивілізованості держави. Неповносправність людини в контексті її суспільного становища та здатності до самостійної “нормальної” життєдіяльності визначається не стільки медичними, скільки соціальними показниками, а отже, саме соціальні чинники мають бути пріоритетними в навчанні та вихованні дітей з особливими потребами.

Питання інтеграції та соціалізації дітей з вадами психофізичного розвитку висвітлено у працях вітчизняних науковців, зокрема Л. Андрушко, В. Бондаря, М. Ворон, В. Засенка, Ю. Кавун, А. Колупаєвої Н. Малофеєва, Н. Назарової, М. Сварника, В. Синьова, В. Тарасун, Л. Шипіциної,

Н. Шматко та ін. Чимало дослідників аналізують зарубіжні освітні системи з метою узагальнення досвіду та його впровадження у вітчизняну систему освіти й виховання. Серед відомих учених, які досліджують французьку систему освіти й виховання, є О. Алексеєва, Л. Боярська, Б. Вульфсон, О. Джуринський, О. Лисова, А. Максименко, Т. Марченко, Л. Можаєва, О. Романенко, О. Ришар та ін.

Проте аналіз літературних джерел свідчить, що питання зарубіжного досвіду становлення та впровадження інклюзивної освіти розглянуто недостатньо. Це й зумовило вибір проблеми для дослідження.

Метою статті є аналіз процесу становлення і розвитку сучасних тенденцій інклюзивної освіти, його юридичні аспекти, ставлення французького суспільства до осіб з відхиленнями в розвитку

Система освіти Франції відіграє роль своєї лабораторії, де проходять перевірку життям важливі педагогічні процеси, що виходять за межі національних кордонів.

Інклюзивну освіту вважають спільним двигуном радикальної реформи звичайних шкіл, які матимуть змогу навчати всіх, та, крім того, трансформації спеціалізованих установ за межами школи. Така освітня політика можлива за підтримки міжнародних організацій, таких як ЮНЕСКО [4, с. 38].

Кілька міністерств Франції співпрацюють з питань забезпечення життєдіяльності дітей з обмеженими можливостями: Міністерство освіти та науки дбає про навчання дітей та підлітків у школах, колежах, ліцеях та університетах. Міністерство охорони здоров'я здійснює юрисдикцію над спеціалізованими установами, Міністерство соціальної політики турбується про соціальний захист, призначення та надання відповідної допомоги та супроводу. Франція переконливо демонструє політичну рішучість у розв'язанні складних проблем шкільної освіти дітей з особливими потребами.

Нарпикінці 60-х і особливо у 70-х років ХХ ст. критика навчальних установ закритого типу, урахування соціально-економічних та культурних чинників зумовили перегляд питання про здатність до навчання дітей з особливими потребами.

Нові завдання школи, принципи її побудови, основні напрями розвитку були викладені в документі про урядову реформу 1975 р. "За модернізацію шкільної системи освіти" (*Pour une modernization du système éducatif. La Documentation française*). Згідно з цим документом зміст шкільних програм має відповідати стратегії безперервної освіти, а також індивідуальним пізнавальним потребам школярів різного соціокультурного походження й стану. Загальні принципи реформування змісту шкільних програм, сформульовані в 70-х роках, зберігають свою актуальність і в сучасних концепціях змісту освіти [2, с. 75]. Відтоді французькі педагогічні працівники

колежів досягли значного прогресу в реалізації проголошеного ще Яном Амосом Коменським принципу: “Навчити всіх однаково добре всього” [1, с. 4.]

Зазначимо, що 30 червня 1975 року був ухвалений закон № 75-534, орієнтований на задоволення потреб людей з обмеженими можливостями. Зокрема, Ст. 4 цього закону наголошує на обов'язковій освіті дітей із психофізичними вадами. Здобути її можна у звичайній школі або у спеціальних закладах освіти. У парламенті тривали дебати з приводу “обов'язкової освіти” та “обов'язкової шкільної освіти”, що суттєво впливає на зміст навчально-виховного процесу дітей. Все ж таки перевагу здобула “обов'язкова освіта”, як ширше поняття за своєю суттю, що виходить за межі школи і в деяких випадках надає перевагу спеціальному догляду та лікуванню над навчанням.

Навчання дітей з особливостями психофізичного розвитку спирається на принцип загальнодоступності та рівності, який проголосив навчання неповносправних обов'язком держави і рекомендував його застосування, наскільки це можливо, у звичайних класах школи.

На виконання Закону в кожному Департаменті була створена “Комісія зі спеціалізованого навчання” (*La Commission De L'education Speciale*), до складу якої увійшло 12 осіб з числа освітян, медичних працівників, представників служб соціального захисту. За погодженням з батьками Комісія ухвалювала рішення щодо орієнтації дітей з особливими потребами та надання батькам або опікуну дитини соціальної допомоги. Вона могла делегувати свої повноваження з питань орієнтації неповносправних комісіям, які відповідають за менші адміністративно-територіальні одиниці: для дітей молодшого віку (першого ступеня) – це територіальні комісії з дошкільної та початкової освіти; для учнів старшого віку (другого ступеня) – це територіальні комісії очолювані інспектором педакадемії [6, с. 35].

Включення дитини з особливими потребами у загальноосвітній навчальний заклад Франції відбувається відповідно до загальнодіючих правил, однакових для всіх дітей.

Соціалізація дітей, які потребують спеціальної допомоги, передусім відбувається завдяки старанням самих учителів, які застосовують методи диференційованої педагогіки. Вчителі разом зі шкільними психологами повинні вміти виявляти, відстежувати, розуміти труднощі своїх учнів, пристосовувати до них свої педагогічні дії, оцінювати їхні результати. За спеціальною допомогою звертаються тільки тоді, коли вичерпані звичайні педагогічні можливості, і коли необхідність використання спеціальної допомоги стає очевидною. Спеціальну допомогу педагогічної або виховної спрямованості надають у школі, де навчається дитина, співробітники системи

освіти, що мають необхідну спеціалізацію і перебувають під керівництвом місцевого інспектора народної освіти.

Зазначимо, що 11 лютого 2005 року у Франції ухвалений закон під загальною назвою “*За рівні права та можливості, участь і громадянство людей з обмеженими можливостями*”. Цей закон визначив роль найуразливіших членів суспільства та забезпечив систематичний доступ до загального права осіб з обмеженими можливостями на всіх рівнях соціального життя: доступ до шкільної освіти, професійної підготовки, зайнятості, житла і транспорту, культури і дозвілля тощо [7, с. 5]. Відповідно до положень цього закону держава повинна забезпечити шкільне навчання, вищу або професійну освіту дітям, підліткам та дорослим з особливими потребами. Правом, яке стало правилом, є залучення до загальноосвітніх шкіл дітей з обмеженими можливостями. Така орієнтація на потреби дитини відображає еволюцію школи, системи освіти та боротьби з дискримінацією загалом.

Відповідно до цього закону у Франції були створені унікальні організації для подолання труднощів, які виникають на шляху неповносправних осіб – Департаментські будинки для людей з обмеженими можливостями (*Maison départementale des personnes handicapées*). Вони функціонують у кожному департаменті країни з метою надання підтримки, консультацій та інформації про права та пільги людям з психофізичними порушеннями та членам їхніх сімей. Відомчий будинок для осіб з обмеженими можливостями є установою, яка відстоює громадські інтереси та виконує низку важливих завдань:

- інформує та допомагає людям з обмеженими можливостями та їхнім сім'ям упродовж життя;
- організовує багатопрофільну команду, яка оцінює потреби людини та розробляє індивідуальний план компенсації неповносправності;
- організовує “Комісію з прав та автономії осіб з особливими потребами”, яка і контролює виконання її рішень;
- роз'яснює всі запити щодо прав та переваг осіб з особливими потребами, які перебувають під юрисдикцією Комісії з прав та автономії;
- координує спільну діяльність кваліфікованого персоналу;
- стежить за виконанням ухвалених рішень;
- сприяє професійній орієнтації та працевлаштуванню.

З боку держави посилюються вимоги до освітніх установ для забезпечення безперервності навчання відповідно до потреб кожної дитини.

Закон покладає відповідальність на систему Національної освіти за навчання та виховання усіх дітей та підлітків. Кожна дитина з обмеженими можливостями може бути записаною до школи або освітньої установи, яка

розміщена в її житловому кварталі (*établissement scolaire de référence*). Якщо в цій школі немає пристосувань, необхідних дитині з огляду на її особливості, то за згодою батьків або законних опікунів дитина може бути скерована до іншого навчального закладу.

Однак у педагогічного колективу французьких шкіл виникають труднощі під час навчально-виховного процесу, насамперед через присутність дітей з особливими потребами. Водночас працівники спеціальних навчальних закладів прагнуть з'ясувати, яка їхня роль та яке місце вони можуть зайняти згідно із законодавчими нормами. Відповіддю на ці запитання є інституційна співпраця та обмін досвідом між різного роду фахівцями. Саме це дасть змогу подолати бар'єри та посприє визначенню нових шляхів роботи. Включення дітей до звичайних шкіл є обов'язковою реальністю. Для ефективної інклюзії повинна бути колективна робота, тісна співпраця між усіма освітніми установами та державна підтримка. "... Процес включення та едукативної особливості дитини є справою всіх, а не окремого вчителя" [5, с. 12].

Партнерство та співпраця є ефективними чинниками у справі успішної соціалізації дітей з обмеженими можливостями. Йдеться не лише про освітні установи, а й про медичні або медико-педагогічні консультації, денні стаціонари, реабілітаційні установи, догляд удома, психолого-педагогічні центри, соціальні служби та ін.

Цей закон встановлює нову педагогіку – інклюзивну освіту, яка гарантує право на освіту кожній дитині з особливими потребами. Це включення можливе за таких умов:

- розробки та дотримання індивідуального плану навчання для кожного учня з неповносправністю,
- ефективної та самовідданої роботи педагогічного колективу,
- якісного супроводу завдяки роботі помічника вчителя у шкільному житті,
- реалізації нових підходів у підготовці вчителів до роботи з дітьми з психофізичними вадами.

Шкільна установа повинна змінити систему – перейти від процесу інтеграції до інклюзивної освіти. Щодо навчання, то школи тепер зобов'язанні приймати неповносправних дітей і забезпечити їм безперервне й адаптоване навчання. Тому потрібно організувати школу як доступну для таких дітей.

Отже, у світлі сучасних європейських і світових тенденцій інклюзія є кінцевою метою освіти для дітей з особливими потребами. Аналіз досвіду реформування французької системи освіти свідчить, що інклюзивне навчання є основною формою здобуття освіти особами з обмеженими можливостями. Однак варто зазначити, що діти з особливими освітніми потребами мають

змогу здобувати освіту і в спеціальних навчальних закладах, і в закладах масового типу. Досвід Франції у цьому питанні є особливо цінним, оскільки країни з демократичним устроєм пропагують цінності громадянського суспільства, яке ґрунтується на ідеях рівноправності, толерантності та інклюзії.

-
1. *Лавриченко Н.* Формування змісту навчальних програм для сучасних французьких колежів / Н. Лавриченко // Директор школи. – 2003. – № 43 (283). – С. 3–5.
 2. *Папіжук В.* Модернізація змісту шкільної освіти у Франції: компетентнісний підхід / В. Папіжук // Рідна школа. – 2008. – № 5. – С. 75–78.
 3. *Папіжук В.* Європейська інтеграція як чинник реформування змісту шкільної освіти у Франції. [Електронний ресурс] / В. Папіжук / Європейська інтеграція як чинник реформування змісту шкільної освіти у Франції // Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка – 2007. – № 31. – С. 143–146. – Режим доступу до журн. [<http://eprints.zu.edu.ua/1607/2/07pvosof.pdf>].
 4. *Chauvière Michel & Plaisance Eric* (2008). “ Les conditions d’une culture partagée “. *Reliance*, vol. 1, n° 27, p. 31–44. En ligne : http://www.cairn.info/AD_ARTICLE=RELI_027_0031.
 5. *Eric Plaisance. Plaisance Eric* (2007). « De la notion de déficience à celle de “besoin éducatif particulier » : De l’éducation spéciale à l’éducation partagée”. En ligne : <[http://www.ac-montpelli ... ication_e_plaisance.pdf](http://www.ac-montpelli... ication_e_plaisance.pdf)> (consulté le 2 février 2010).
 6. *Jourdan P.* Documentation destine enparticulier, aux eleves des lycees et aux education cateurs. Memento guide a l’usage des eleves et des educateurs. Delegue flash (Agre de letters). – P. 34-36.].
 7. *Scolarisation des élèves en situation handicapés.* Guide pratique realize par le SNUipp - septembre 2007 – 22 p.

Стаття: надійшла до редколегії 09.06.2016
доопрацьована 11.08.2016
прийнята до друку 25.08.2016

EXPERIENCE OF FRENCH REFORMS TOWARDS INCLUSION**Lesia Perkhun***Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University,
Ivan Franko Str., 24, Drohobyc, Ukraine, UA – 82100*

The article is dedicated to the role of inclusive education in the socializing of children with special needs in France. The article deals with a retrospective analysis of the basic stages of development of the legal frameworks of inclusive education in the French Republic. The development of regulatory legislation and the current state of inclusive education for people with disabilities are studied. Much attention is given to the history of the formation of integrated studies in France and to the reformation of the modern stage of development of French education. Children with disabilities who are not enrolled in ordinary schools may be accepted full-time or part-time at a medico-social centre while continuing their schooling.

The introduction of integrated educational practices at the level of higher school is examined. The Law of 11 February 2005 strengthened the framework of this schooling in a specialized environment by creating strong ties to schooling in a mainstream setting and by establishing teaching units within social and medico-social establishments.

The education of children and adolescents with serious difficulties, either through disability or illness, is based on an infrastructure, which has slowly grown into a very extensive network.

This network includes four sectors: the public education system, under the authority of the Ministry of Education; the medico-educational sector, under the authority of the Ministry of Health, Youth and Sports; the socio-educational sector, under the authority either of the Ministry of Labour, Social Relations and Solidarity or the Ministry of Justice; and the health sector.

Nowadays the legal side of inclusive education in France is related to the supervisory functions of the state and wide latitudes of local departments.

Key words: inclusive education, education reform, a child with special needs, socialization, integrity.